

Bauhaus a Bucsinszkyban

Szántó András

Divat volt régen kávéházakba járni, divat lett a kávéházakról beszélni, és divat lett újra oda járni Budapesten is. A kávéházak történeteiben azonban a megújulás, átépítés egy-két mondatos megemlékezései rendre kikerülnek a stílusváltásokat, pedig a luxushoz és vendéglátó környezethez mindig hozzátartozott ez a fajta frissülés – a divat követését fontos vonzerőnek tekintették a korabeli tulajdonosok.

A Bucsinszky kávéház bejárata (1932)

A hajdani Angol kávéházzal számos újságcikk és könyv megemlékezett már, különös tekintettel *Rejtő Jenő* regényének egyik főhősére, Vanek úrra: ugyanis a tulajdonos, *Vanek József* volt a névadó. A Tízennégykarátos autó fejezeteiben *Rejtő* érzékletesen örökíti meg kávéházi emlékeit, s az öreg kávékés kis-sé sajátos öltözékű alakját.

Ifj. Vanek József 1900 után adta el az üzletet, és „kalandor” lett, világkörüli útra indult. Az Angol a tízes évektől részvénytársaságként működött, többek között politikusok tanyájaként, de a világháború után egyre gyengébben – 1930-as bezárásig. 1931-ben *Bucsinszky Lajos* (1874–1946) vásárolta meg és alakította át, létrehozva a főváros egyik új szenczióját.

A Felvidékről jöttek

A felvidéki származású Bucsinszky család a magyar vendéglátás-történet színes, de későbbi politikai szereplései miatt megosztó családjává vált. *Hoppál Mihály* professzor meséli (napkut.hu 2003, lejegyezte Solymosi

Zsuzsanna): „*Kassai lengyel családból származom. A nagyszüleim Bucsinszkyak voltak, akik a Felvidéken nyitottak egy kis éttermet. Később a család egyik ága Pestre jött (...) Annak idején kaszinóengedélyt csak nagyon derék, tisztességes, megbecsült embernek adtak, és az egyik Bucsinszky azon kevesek közé tartozott, aki Budapesten kaszinót nyithatott. Volt egy nagyon híres Bucsinszky-kávéház is, a Művészek kávéháza. Mindez a háború előtti időkben történt.*” Vagyis a professzor Lajosnak távoli rokona. Egy korai adásvételi ügyletben jóval korábban ugyancsak felbukkan a név: *Bucsinszky Magdolna* (*Keller Györgyné*), „majorosnő” a Budapest-Kültelek, Lipótköz, Fő út 20. címen lakott. De róla végképp nem tudjuk, hogy ehhez a családdhoz tartozott-e.

Az extra invencióval átalakított, az új tulajdonos nevét viselő kávéház gyorsan divatba jött a művészek, a színházi emberek körében. Sok költőről, íróról, a Magyar és a Nemzeti Színház művészeiről szólnak a legendák. *Nagy Lajos* híres regényét (Budapest

nagykávéház) döntően erről a törzshelyéről mintázta és ott is írta, *Kiss Manyi* nem túl jól sikerült házasságai között innen indította ragyogó színészi karrierjét, *Vészi Endre* budapesti napjaira emlékezve említi: „*Az első menet, a korai, a néma bámulaté volt, vagy pontosabban a néma bámszokodásé. Így látam a Bucsinszky kávéház Wesselényi utcai kirakatában Karinthy Frigyes, amint az fopapír fölé hajolva, szépen rajzolt töltőtollbetűvel verset ír.*”

Az új tulaj jól ismerte a neves üzleteket, sokszor végigjárta őket tapasztalatokat gyűjtve, és úgy döntött, nagyot újít, nem áll be a megszokott sorba. Jó ismerősével szövetkezve tervezték meg a stílust, és építésziróda bevonása nélkül meg is valósították. Az átépítésben közreműködő szakemberekkel is közvetlenül vette fel a kapcsolatot, hogy mindenképp a legjobbat tudja kiválasztani.

Az ötletadó és fő tervezőművész Báthly István volt, aki a 30-as évekre már komoly nevet szerzett magának. A Magyar Színházművészeti lexikon szerint Báthly (1896–1970) díszlettervező; pályája 1923–1927 között az Unió Színházaknál – Magyar, Király, Belvárosi, Blaha Lujza, Andrássy úti Színház – indult. 1936–1940 között dolgozott a Nemzeti Színházban és különböző zenés szórakoztató színházakban is. 1945 után az Ifjúsági, a Miskolci Nemzeti és a Pécsi Nemzeti, valamint az Állami Déryné Színháznál készített díszletterveket. Szecessziós, romantikus vagy realista színpadképeket egyaránt alkotott. 1923–1963 között Bp.-en és Berlinben több film díszletét tervezte.” Legyünk pontosabbak: az 1923-as Egri csillagoktól az 1964-es Új Gilgames címűig összesen 54 magyar filmét.

Berlinben ismerte meg a Bauhaus alkotóit, különösen az *Oskar Schlemmer* és *Weininger Andor* által fémjelzett színházi kísérleteket. Báthly színpad- és kosztümterveinek ötletadóit közt bátran megjelölhetjük ezt a közeget a formai hasonlóságok és elsősorban a létrehozó gondolkodás és érzélemviláguk miatt.

Báthly, a zseni és a kismesterek

Nem volt építész. Ezt *Ferkai András* nagyszerű könyvében (Pest építésze a két világháború között) is említi: „*a tervező nem építész, hanem iparművész vagy autodidakta volt (a telefonkönyvben kellő homályossággal tervezőművésznek nevezte magát), s ez az enteriőr zűrzavaros, zsúfolt képén meg is látszik.*” Hogy valójában milyen szakmája, eredeti mestersége lehetett, arról Báthly István nevű unokája (lakberendező, üzletember) így emlékezett: „*Minden korábbi otthonomat magam építettem fel. Ezt a képességet az apámnak köszönhetem, aki építő*

iparművész volt. Nem tudom, hogy szólt a diplomája, de tény, hogy művésze volt a szakmájának. A nagyapám ugyancsak ügyes ember lévén, díszlettervezőként és díszletüzemek tulajdonosaként több tucat film készítésében részt vett. Nemcsak tehetséges volt, hanem tökéletes úriember is, aki a jólétet és a nyomort egyaránt eleganciával viselte. Volt egy óriási mondása: a tanult embernek nincs párja, pláne, ha intelligens. Tőle ezt senki nem vehette el, hiszen bármit megcsinált. Pedig nem tanult semmilyen szakmát, »csak« zseni volt.” (Lakáskultúra, 2003.)

A Bucsiniszky enteriőrje alapvetően a korabeli minták és Bauhaus-elképzelések részbeni megtestesítője volt. A formák mellett a színek is jellemzőek, ez a művész-iskola szinte minden „hitvallásában” a piros-sárga-kék alapszínek hatásosabb alkalmazásával hirdette a megújulást, életrealizációt, a tervezésnek a mindennapi élethez való alkalmazkodását.

Az ötlet megvalósításához, kivitelezéséhez sok nagyszerű ember hozzájárult, akiket Bucsiniszky Lajos korábban megismert.

Harsányi Adolf például. A Newyork kávéház bérlői a századfordulótól 1920-ig a Harsányi testvérek voltak. Ezután Adolf kávégépek forgalmazásával, illetve konyhai berendezések kereskedelmével foglalkozott. Testvére, Ferenc visszavonult a saját közös házukba, melyet az 1911-ben vásárolt Népszínház utcai telekre építettek. Az ötemeletes bérház megtervezését sógorukra, Lajta Bélára bízták. Felépülte után ebben a házban nemcsak a Harsányi-, de a Leitersdorfer–Lajta és a Káldor család több tagja is lakott, egy időben Kozma Lajos is. Ebben az épületben működött a tulajdonos cége. Ők szereztek meg a Bucsiniszky számára a korszerű német konyhai főzőállványokat és az edények egy részét is. Bodor Ferenc szerint (internetes cikke a kávéházak formai megújulásáról): „ahogy a lapokban írták, a legkor-

szervebb konyha, mindenféle technikai újításokkal, különféle forralókkal, adagolókkal. Egy kis Amerika állt itt, a körút és a Wesselényi utca sarkán, és igen hamar népszerűvé vált”.

Közreműködött a Heisler bútorgyár. A Bauhaus típusú terveiről akkor már külföldön is ismert üzem sok kisszerű termék gyártott, egyedi kivitelezésre szívesen vállalkozott. Egyik fő művész-kapcsolata Kozma Lajos volt, akinek terveiből karosszékeket, kisbútorokat, irodai munkaszékeket és éttermi, kávéházi berendezéseket is készítettek. A kávéház Heisler karosszékeit egészen biztosan Kozma tervezte, mivel egy a kereskedelemben előkerült és azonosított Kozma-munkaszék pontosan ugyanilyen rugózó, fém háttámla-felfüggesztéssel készült. Heisler József Thököly út 171. szám alatti üzemének 1928-as hirdetésében a következőket olvashatjuk: „Tömeggyártmányok kemény- és puha fából, kávéházi, vendéglői, irodai, szállodai, iskolai berendezések. Székgyárt.”

A linóleumpadló elkészítését Rác József vállalta. Az Andrásy út 34-ben lévő irodájában voltak kiállítva a minták, melyekhez alkalmanként megszerezte a szükséges alapanyagokat. Az akkor divatosá váló modern (absztrakt) rajzolatú, élénk színű padlókból sokat láthatott Bécsben és Münchenben. Karl Bertsch építész ugyanis 1929-30-ban már több étterem, üzlet, szálloda (sőt luxushajó) padozatát hasonló formákkal és színekkel tervezte meg.

Pecsek István, a Murányi utca 39-ben működő asztalos készítette a beépített bútorokat, a ruhatári pultot, a tálalószekrényeket és más egyedi berendezést. A bútorok festése mellett a mester a speciális nitrófényezést is elvégezte, amit – a festéktípus újdonsága miatt – még kevesen vállaltak.

Seiler Armand, a „villanyszerelő” mester sokkal több volt, mint amit a hirdetéseiben elárult magáról. Már 1911-ben a Magyar Elektrotechnikai Egyesület tagja. A Bucsiniszky bonyolult kivitelű armatúráit, függő világító

A belső tér látványterve

dobozait és a modern formavilág gömb- és hengeres világító elemeit az Üllői út 83-ban lévő műhelyében készítette.

A kazánokat, a fűtő- és szellőztető-berendezéseket a Dob utca 87-ben állította össze Bóth Ádám műhelye – az Ulrich cég (a legnagyobb ilyen típusú kereskedő) által szállított anyagokból, alkatrészekből és gépekből.

Dicstelen vég

Az üzletmenet 1932-től igazán jónak volt mondható, ám a kávéház és kaszinó hátulsó traktusában működő „kártyabarlang” elkezdte a jó híret. Hozzájárultak ehhez a tulajdonos fiának, *Bucsinszky Tivadarnak* viselt dolgai, és az azokat kísérő ellenszenv. Egy 1946. áprilisi tudósítás foglalja össze a vele kapcsolatos eseményeket és azok hatásait (a Huszadik Század honlapról idézem): „*Bucsinszky Tivadar fényes rulettklubot nyitott Bécsben: Néhány esztendővel ezelőtt a pesti humor este kilenc órakor ezt mondotta: – Bucsinszky már alszik... Ennek a mondásnak az volt a háttere, hogy a rendőrség utasítására Bucsinszkyknak, a Bucsinszky-kávéház tulajdonosának este 9 óra után nem volt szabad elhagyni a lakását, mert kártyaüzemei miatt házi őrizetre ítélték. Bucsinszky Tivadar, a kávéfi, akiről már annyit cikkeztek annak idején a budapesti újságok, most – a Bécsből hazaérkező magyarok szerint – ismét fényűző életet él és az osztrákok, valamint a bécsi magyarok megkopasztására rulettklubot nyitott.*

Bucsinszky Tivadarnak a nevét minden kártyás ismerte a magyar fővárosban. A körúti kávéház tulajdonosának fia először hentes volt, majd birkózó és boxoló lett, később pedig teljesen a kártyának szentelte az életét. Ez alatt azt kell érteni, hogy apjával együtt

egész Budapestet behálózó nagy kártyaszervezetet létesített. A szerencsejáték lovagjai egy időben négy Bucsinszky-féle rulett- és kártyaklubban vesztették el a pénzüket. A Wesselényi-utca 46. szám alatti házban, a nagymezői utcai Rádus-házban, a Newyork-palotában és a Filmklubban volt egyszerre nyilvános kártyázóhelyiség, ahová könnyűszerrel bemehettek mindenki – ha pénze volt. Ugyanakkor négy másik kártyaklubban is volt érdeklődése. Rengeteg botrány zajlott le a Bucsinszky-féle kártyaklub körül, és eredménye az volt, hogy Bucsinszkyt internálták. Baj volt vele három évvel ezelőtt is, lefoglalták és akkor tudott újra szabadlábra kerülni, amikor a németek bejöttek...

Bucsinszky Tivadar sohasem tagadta, hogy milyen rokonszenvet érez a nyilasok iránt. Barátainak mindig dicsekedett, hogy az ő birtokában van az elsőszámú nyilas párt-

A belső tér képeslapon

igazolvány. Az ideológia azonban tettekkel is párosult. Bucsinszkyék az Erzsébet-körút és Wesselényi-utca sarkán lévő kávéházukba Hitler és Göring fényképét akasztották ki, horogkeresztes zászlókkal díszítették fel a helyiséget és a baloldali elemeket távoztásra szólították fel. Bucsinszky Tivadar szoros összeköttetésben állt a nyilasokkal. Kovarcz tikkára lett és vele együtt járkált nyilas formaruhában. Amikor Szálasi kiszabadult a Csillagbörtönből, Bucsinszky Tivadar saját autóján utazott elé, hogy Budapestre hozza. A felszabadulás Budapesten érte Bucsinszkyékat. Az idősebbiket elfoglalták és internálták, a fiatal Bucsinszky pedig elbujt. Utoljára a hűvösvölgyi Belvedereben látták, de mire a nyomozóközeg odaért, már nem találták meg.”

Mindennek ellenére a kávéház működött még negyvenöt után (nem tudni, kinek a vezetésével). Egyik nagyszerű gasztronómiai szakírónk, *Hetényi Károly* mondta el egy beszélgetés során: „*Mikor 47-ben hazajöttem az orosz hadifogságból, újra el akartam helyezkedni. A Bucsinszky kávéházban volt az állomáshelye egy Zsidai nevű szakácsnak, aki utált dolgozni, ezért úgy biztosította a megélhetését, hogy kinevezte magát elhelyező hatóságnak. Ha valaki a vendéglátóiparon belül keresett munkát, hozzá kellett elmenni, és ő megfelelő ellentételezés fejében írt ajánlást.*”

1947-ben élelmiszerüzlet nyílt a helyiségben, azóta megszámlálhatatlanul sokféle egyéb üzlet. Az alapító 72 évesen, 1946-ban halt meg. A leírta kból érthetővé válik, hogy miért kellett „agyonhallgatni” a létét is a híres kávéháznak, és ha mégis: hosszú ideig csak a klasszikus dolgokról és a művész-adomákról lehetett beszélni vele kapcsolatban. ●

A képek forrása: a szerző gyűjteménye